

Nr 357.

Av herr **Lindhagen**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande.

De nordiska ländernas utrikespolitik kulminerar för tillfället i att söka sin tillflykt företrädesvis, ja nästan uteslutande i efterliknande av *stormakternas upprustningspolitik*. Den segslitna europeiska pacifismens synvillor på de flesta händer att inskränka sig till krav på minskning i rustningarna är väl nu omsider förstummat. Därigenom har utrymme skapats till något positivt intresse för tillkomsten av den internationella rättsordning, som ensam kan skapa en varaktig fred. Men det bör ju vara någon måtta i upprustningen särskilt i Norden, som ligger på sidan om händelserna och proklamerat neutralitet.

Därför måste betonas enligt många svenskars mening, att det gått alldeles för långt i svenskt upprustningsnit, då den 16 mars 1938 på initiativ av regeringen och med allmän anslutning från de svenska partiernas s. k. ledare förebådades förslag till en ytterligare svensk upprustning utöver den, som redan skett i årets försvarsbudget. Denna nya upprustning har nu framlagts i propositionen nr 307 om försvarsberedskapens omedelbara stärkande. Till stöd därför återopas »den ökade osäkerhet i det internationella läget, som framträtt efter försvarspropositionens framläggande».

Denna osäkerhet hotar emellertid som sagt icke Norden på samma sätt som Centraleuropa. Vidare befann sig den förment ökade osäkerheten, som den 16 mars väckte sådan betänksamhet hos svenska statsmakterna, bestå däri att från Tyskland förklarats, att »alla, som talade tyska» och bebo ett sammanhängande område eller med andra ord alla tyskar borde få förena sig. Enligt lagen om *nationaliteternas självbestämmanderätt* är ju detta något, som en gång kommer att ske i stort sett överallt. Och det är ju då en lycka för Europa, om det småningom kan äga rum *utan krig*. I följd av den internationella rättsordningens förenämnda grundlag och »de europeiska minoriteternas» — låt vara hitintills på papperet — i det stora fredslutet tillerkända rätt, har ju visat sig, att det nämnda tyska kravet tvärtom lett till en avspänning i krigsfaran och i varje fall icke till någon ökning av densamma, sedan budgeten framlades.

Abessinien's självbestämmanderätt har visserligen nu i rak strid mot en human utveckling till och med avskaffats. Men den kommer nog tillbaka i samma ordning som för Egypten, Indien och de från Turkiet frigjorda »mandatområdena».

Den nu framlagda under panik begärda nya upprustningen har föranlett försvarsstabschefen att äska ytterligare 69 089 000 kronor. Därav belöpa sig

i runda tal tretton miljoner kronor på luftvärnet, tretton miljoner kronor på armén, nitton miljoner kronor på marinen och tjugotre miljoner kronor på flygvapnet. I propositionen har försvarsstabschefen fått allt vad han begärt, lämpligen avrundat till sjuttio miljoner kronor.

Det föreslås att denna nya börda på svenska folket skall *täckas av skatteinkomster*. Någon ny skatteform med karaktär av värnskatt behöver, säges det, icke anlitas. I anknytning till de skatteformer, som för närvarande bestå, syntes det vara möjligt att erhålla det behövliga inkomstbeloppet, till vilket bidrag därvid skulle få lämnas såväl av enskilda inkomsttagare som av förmögenhetsägare och bolag. Detta ytterligare betungande skattevägen av det svenska folket skall således ske i förhastande och genom anskaffande av krigsmaskiner, vilka förmodligen snart bli föråldrade och måste utbytas mot av vetenskapen »förbättrade» förstörelseredskap. Så våldsamt tappade vi ej huvudet år 1914 inför ett redan utbrutet världskrig.

Utom upprustningen står nu på Nordens utrikespolitiska program även *neutralitet*, ett särdeles viktigt bemödande visserligen. Det betonas också, att den skall obrottsligt iakttagas mot alla krigförande. Detta ligger ju i neutralitetens begrepp. En sådan neutralitet har ju Sverige bemödat sig om från och med Krimkriget 1855 och under alla följande europeiska krig.

En sådan föresats bör väl också stödjas av positiva åtgärder för omgärdande av denna nordiska neutralitetsvilja, såsom närmare utvecklats i min motion I: 217 vid denna riksdag. Målet bör väl med fog dessutom vara, att Nordens små stater göra anspråk på samma undantagsställning, som nyligen i Genève uppnåts av Schweiz.

Till dessa två nyorienteringar bör läggas en tredje, nämligen *en nordisk grämelse över den nuvarande barbariska krigföringen* och en påminnelse om sekelskiftets allmänna bemödanden att humanisera kriget. I stället går som en farsot genom landet anskaffandet av bombsäkra valv till snart sagt vilka kostnader som helst. Och enskilda spekulanter bringa i marknaden gasmasker, vilka inköpas med en iver, som om stormakternas förstörelseredskap redan vore på väg genom luften mot vår neutrala litenhet här uppe i Norden. Justitieminister Westman varnade nyligen i ett politiskt tal för sådan panikstämning i Sverige. Men ändå har han utan reservation anslutit sig till regeringens proposition nr 307.

Denna hänförelse för försvarsökningar river nu upp sina miljonböljor i kronor särskilt kring försvarsstabschefens anslagsäskanden till *flygvapnet*. Var finns ett spår av den allmänna grämelse, som borde gå fram över landet över ett sådant barbari som bombplanen, inför vilkas stolta uppgift även vi nu skola göra den främsta honnören utan att blinka?

Det bör då påminnas, att Haagkonventionerna den 29 juli 1899 och den 18 oktober 1907 angående lagar och bruk i landkrig inklusive konventionernas artiklar 25—27 angående bombardemang förbjuda en sådan krigföring. Dessa konventioner ha godkänts av alla stater, och de ratificerades av svenska

regeringen den 29 juni 1907 respektive den 20 november 1909. *Dessa traktater gälla ännu men ha genom luftkriget totalt ignorerats.* Från ett ännu någorlunda hederligt land borde man väl ej i själva verket fröjdas över att visa sig på styva linan såsom en stormakternas vederlike jämväl i detta barbari. Vi borde väl i anständighetens namn åtminstone avgiva protest och påkalla internationell överenskommelse om de båda Haagkonferensernas återupplivande på denna en primär humanisms vitalaste punkt.

Någon måste väl taga första initiativet.

Nordens utrikespolitik är således fattig för tillfället. Den Fågel Fenix, som väntar på att få stiga upp ur förödelsen, är *den internationella rättsordningen med dess förglömda och föraktade förutsättningar*. Något intresse ens från Norden eller åtminstone från Sverige att samtidigt med upprustningens åderlåtning och neutralitetens tillbakaträdande samtidigt gå fram för en sådan ordning som en gång skall göra slut på rustningar och krig, synes helt saknas. Något glimmer av glansen från Sveriges beväpnade stormaktstider låg icke minst bakom de svenska statsmakternas ensidiga hänförelse den 16 mars 1938 för en ytterligare påspädd upprustning.

Regeringen har avböjt att betäcka den ökade åderlåtningen med *en värnsskatt*. En fråga som dock måste lösas är, om icke denna skatteform är den rätta just vid detta tillfälle. Merendels ha i följd av någon naturlag förmögna samhällsklasser mest hänförs för upprustningar och genom sitt inflytande kunnat främja avsevärt denna ideologi. Det bör då ifrågasättas om icke den nya bördan bör väsentligen likvideras av detta samhällsskikt. Det förnämsta skälet därtill bör dock kunna vara att därmed kanske dämpas de inflytelserikaste medborgarnas så ofta demonstrerade förakt för fredsrörelserna och sålunda intresset för den internationella rättsordningens tillkomst kunna vinna insteg bland dem, som nu stå mest främmande för det viktigaste av allt.

Till sist även här en undran. Om Norden svarade på de beträngda stormakternas upprustningar med en avrustning! Skulle icke därmed spridas *helig* över Norden, skänkas oss en vida större trygghet än genom våra fattiga efterlikningar av det stora eländet, vilka snarare inbjuda till överfall? Steg icke därmed upp över horisonten, synligt för hela världen, även morgonrodnaden till en ny värld?

Vid ett enskilt sammanträde för någon tid sedan hos förre ledamoten av första kammaren Alkman berättade skulptören Milles följande. Då han såsom ung konstnär svalt sig fram i Paris, föll honom in en afton att mitt på den brusande boulevarden placera ett litet tänt ljus. Han drog sig tillbaka till ena gångbanan och iakttog, att hela den tunga och brådskaande trafiken skodade det lilla ljuset och lät dess milda låga brinna ut till slut.

En dam i sällskapet steg upp och sade, att hon från andra trottoaren också iakttagit det lilla ljusets fred.

Skulle ej ett nordiskt norrsken från en liten avrustad värld blive lika aktat av krigsrustningarnas tunga trafik på de utrikespolitiska villovägarna?

Till ytterligare stöd för förenämnda tankar återopas *dels* mitt ålderspresidenttal 1938 i första kammaren för freden, *dels* mina motioner vid årets riksdag nr 213 om ett nordiskt fredsförbund, nr 214 om granskning av kraven på ett Nordens försvarsförbund, nr 217 om nordiskt samförstånd till omgärdande av nordisk neutralitetsvilja och nr 218 om nordiskt initiativ till mellanfolklig lösning av judarnas nationalitetsproblem och *dels* min interpellation i första kammaren den 14 maj 1938 om Abessinien och den utrikespolitiska situationen. Tillika återopas som *bilagor* till denna motion *dels* min hänvändelse till de fyra nordiska utrikesministrarnas konferens i Oslo den 5—6 april 1938 (Bil. A) och *dels* en uppsats av mig i »Ny tid» för den 8 mars 1938 om »Mänsklighetens utrikespolitiska idéer» till klargörande av den sannskyldiga »världssamlingen för fred».

På grund av det anförda hemställas,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 307 om försvarsberedskapens ytterligare stärkande ville överväga om ej nämnda proposition grundar sig på ett överilat beslut och därför bör för närvarande avböjas.

Till motionens motiveringar i fråga om de två Haagkonferenserna, värnsskatten och folkförbundets omgestaltning till idéer och organisation äro yrkanden framställda i motionerna nr 358 och 359.

Stockholm den 17 maj 1938.

Carl Lindhagen.

Bilaga A.

Till Nordens utrikesministrars konferens i Oslo 5—6 april 1938.

Norske utrikesministern H. Koht, Oslo.

Undertecknad, som sedan länge i svenska riksdagen och på internationella kongresser ägnat arbete åt de internationella fredsproblemen, nödgas härmed petitionsvis hänvända mig till konferensen med en erinran från åtskilliga svenskar i detta brydsamma ögonblick.

Vi kunna ej förlika oss med, att de nordiska länderna anse sig uppfordrade av situationen att söka sin tillflykt företrädesvis, ja nästan uteslutande i efterliknande av stormakternas upprustningspolitik.

Det innebär väl för det första ett övergivande av *Nordens kallelse* att föra den gravlagda fredens talan och erinra om förutsättningarna för den *internationella rättsordningens tillkomst*. I den ligger ju enda räddningen. Det kan väl då ej vara försvarligt att till och med Norden sätter punkt efter sin upprustning utan att sammanknyta den med en internationell framstöt även för freden. Av stormakterna kan ej begäras för mycket i detta fall. Norden är åter såsom ojävig mera i stånd att konciliant erinra om de väsentliga orsakerna till krig och rustningar och ofrånkomligheten av dessa orsakers avlägsnande.

I denna huvudsak tillåter jag mig åberopa bifogade *motioner* 1938 i den svenska riksdagens första kammare jämte mitt *ålderspresidenttal* vid riksdagens öppnande. Dessa handlingar beröra en *nordisk samverkan även för freden* uppbyggd på en internationell rättsordning.

Särskilt erinras om motionerna n:ris 213 om *ett nordiskt fredsförbund*; 214 om *granskning av kraven på ett Nordens försvarsförbund*; 217 om *nordiskt samförstånd till omgärdande av nordisk neutralitetsvilja* samt 218 om *nordiskt initiativ till mellanfolklig lösning av judarnas nationalitetsproblem*.

Framställningarna äro även hänskjutna till svenska riksdagens nya utrikesutskott, som på mitt upprepade initiativ slutligen kom till stånd år 1937.

*

I detta sammanhang kunna vi ej undgå att beröra en *tilldragelse nyligen i den svenska riksdagen*. Den måste allvarligt övertänkas inom en nordisk utrikespolitik. På initiativ av regeringen och med allmän anslutning av de svenska partiernas ledare förebådades nyligen förslag till en ytterligare svensk upprustning utöver den, som redan skett i årets försvarsbudget. Sammanhanget är följande.

I segerfreden hade Frankrike tillförsäkrat sig säkerhet mot de invasioner och den nöd som övergått landet från Tyskland åren 1870—1871 samt 1914—1919. Det var ju mänskligt att Frankrike framställde ett sådant krav.

Emellertid, en segerfred har i historien alltid föranlett ett uppror från den besegrade mot en sådan freds överdrifter i blindo. Att Tyskland sedan lyckades lösgöra *sitt eget territorium* från segerfredens förödmjukelser *utan krig* är väl en fredsgärning i själva verket för Europa.

Efter denna framgång framfördes från tysk sida en föresats att söka samla till ett samförstånd *»alla tysktalande»* eller med andra ord *alla tyskar i stort*

sett. Det var tydligt att i denna paroll syftades främst på Österrikes återstod efter kriget samt sudettyskarna inom Tjeckoslovakien.

En anslutning till den tysktalande återstoden av det stora Österrike emot segerfredens förbud har nu skett likaledes *utan krig*. England och Frankrike ha ju redan resignerat. Andra internationalens grundsatser påbjuder »ett oavlatligt ingripande för nationaliteternas självbestämningsrätt». Nordiska interparlamentariska förbundet krävde år 1920 i Oslo och svenska riksdagen på mitt initiativ år 1921 folkförbundets akts komplettering med denna fundamentala fredsbetingelse. Frånsett de »tidsenliga» metoderna, så kommer väl denna det spitrade lilla Österrikes »anslutning» till Tyskland, att till sist kvarstå i historien också som ett inslag för freden vunnet *utan krig*.

Vad sålunda sagts om episoden Österrike gäller väsentligen även om episoden *Tjeckoslovakien*. Segerfredens försök till en beskränning av en ny tysk maktutveckling förklarar även denna stats tillkomst. Wilson tillmötesgick Frankrikes krav på säkerhet bland annat på det sättet, att tjeckoslovakerna ej blott förunnades egen självbestämningsrätt, men även *grymt nog* begåvades med en serie av irridenta och däribland främst österrikiska sudettyskarna. Det förenämnda tyska programmet har nu erinrat, att de tyska sudettyskarna hörde närmare samman med tyskarna än med den främmande tjeckoslovakiska nationaliteten. En påminnelse således om den oundvikliga och således även en fredstanke som nu synes tendera att kunna lösas *utan krig*.

Sudettyskarna ha ju krävt autonomi, men lära vilja överväga om de ej böra föredraga att leva för sig själva demokratiskt utan diktatur. Tjeckoslovakien har skyndat sig att i lagstiftningen gå dem till mötes i viss mån. England har också avböjt förhoppningar att gå i krig för att sammanhålla sudettyskarna med våld vid en främmande nationalitet och den senares fortsätta olyckliggörande genom en sådan förhastad fredsbetingelse.

Svenskarna ha ju fått avstå från alla sådana obehörigt åtkomna landvinningar i det förflutna — i stort sett *genom krig* — och *funnit sig väl därav*. Den sista företrädesrätten över Norge, förlorad genom uppror från norr-männen, voro vi nog kloka att avstå *utan krig*.

Nordens folk ha ingen benägenhet att vilja följa diktaturernas styrelsesätt, som dock väl äro tillkomna tillfälligt på grund av vissa orsaker. Men det synes många svenskar icke vara någon anledning för Norden att förivra sig för sin lilla del med en upprustning i panik över utsikterna till landvinningar på två punkter för den gamla fredsparollen om nationernas självbestämningsrätt, trots att den utgått ifrån en tysk diktatur. Rätt bör ju alltid vara rätt.

En ytterligare upprustning såsom till synes lätt uppfattad som uttryck för ett ogillande i själva verket av denna separata nationalitetsrörelse kan *även vara farlig* och verka till och med som en inbjudning till ett överfall.

Det är knappast på sådana vägar, som vi framdeles skola lyckosamt *främst genom förståndiga förhandlingar och fredliga opinionsbildningar* försvara Nordens rättmätiga gränser vid Sönderjylland och Memel.

Stockholm den 3 april 1938.

CARL LINDHAGEN,

Senator i Sverige — Exborgmästare i Stockholm.

Bilaga B (ur Ny Tid 8/3 1938).

Mänsklighetens utrikespolitiska idéer.

Öppet brev till Rickard Lindström.

Du har, bäste bror, i Din tidning, kallad ingenting mindre än »Ny Tid», hedrat mig med ingenting mindre än en ledare om »Carl Lindhagens idéer» på de utrikespolitiska vidderna.

Rubriken bygger på ett förlåtligt förbiseende. Ingenting är ju nytt under solen. Även jag sluter upp efter förmåga endast till mänsklighetens eviga idéer. Hävderna konstatera, att de gamla sanningarna trots alla brutaliteter stå upp igen som Tors bockar samt taga gestalt evinnerligen som samtidens unga förhoppningar. Mina idéer äro således endast plagiat, stödda tillika med underlag av ärftlig belastning.

Artikeln resultat i sak äro så mycket tacknämligare. Du citerar mina erinringar om, att de fem främsta orsakerna till krig och rustningar äro: nationalitetsförtrycket, språkförbistringen, ekonomiskt kaos, överbefolkning i vissa länder samt åsidosättande av de andliga värdena, de moraliska faktorerna. Därefter kommenterar Du: »Detta låter säga sig, här har han självklart icke så orätt».

Vidare citeras ur motionerna: »Vårt lösliga tal om fred har visat sig icke vara mycket värt. Våra synvillor att kunna avskaffa krig och rustningar med förtigande t. o. m. av deras orsaker blir ju i sak knappast annat än en bemanlad delaktighet i den stora krigshypnosen.» Därefter tillägger Du: »alldeles riktigt».

Till min erinran att exempelvis de interparlamentariska sammanslutningarna »ligga stilla och spela fredsflöjt i vassarna, skygga för tidens vreda böljor», så utbrister Du: »Väl funna ord!» När Du sedan kommer in i Din kritik i alla fall, så tar Du ändå av Dig hatten för »drömmarens dårskap, som ber om det omöjliga» och tillägger: »Om sådan dårskap icke funnes skulle livet och världen vara ännu torrare öknar än de verkligen äro.»

Mer kan en författare icke begära!

*

Kritiken börjar med, att »ingenting är nytt och banbrytande hos de fem idéerna». Det förra är som sagt riktigt. Men det senare förvånar mig efter de många erkännanden och tillägget mitt i sistnämnda sammanhang, att »framtiden kanske kommer att förverkliga många av hans idéer».

De fem idéerna, heter det vidare, äro »så diskuterade och kända, att de nästan kunna kallas var mans egendom». Min erfarenhet är, att jag i de officiella instanserna fått diskutera dem tämligen ensam. Och någon andlig egendom till dem har endast långsamt avhört.

Det största felet formuleras sålunda: »Han är för enkel, formell och ytlig, när han skall rita upp vägarna. Han drar en rak linje med linjalen, men förbiser terrängens ytterliga bedrövlighet och byggnadsmaterialets bristfällighet. För ögat är vägen till stjärnorna kort. För hela människan är den lång som evigheten. Det har Carl Lindhagen glömt.» Han har icke »analyserat»

dessas ting och »ännu mindre anvisat praktiska vägar» för avskaffande av de fem grundorsakerna till ofreden. För övrigt är det »opraktiskt» att vara idébärare i grundproblem och den internationella rättsordningen är en »illusion».

*

Vid denna riksdag har jag begränsat mig till att inför det allmänna ropet för en nordisk samverkan äska ett nordiskt framträdande i utrikespolitiken för den internationella rättsordningens förutsättningar och tillblivelse såsom enda vägen till fred. Analyserandet av de fem förutsättningarna har alltsedan 1911 och senast 1937 skett i ingående motioner inom riksdagen. Du har själv för cirka tre år sedan med sympati skildrat en sådan analytisk avhandling.

För en tillämnad seglats mellan blindskär och bränningar gäller det ju först att inställa kompassen rätt emot målet. Sedan gäller det att börja vandrigen. Det blir i den nuvarande parlamentarismens läge oftast en långsam snigelgång. En så självklar sak som ett svenskt utrikesutskott krävdes av mig redan 1914. Jag måste sedan komma tillbaka nio gånger utan hjälp av någon riksdagsman, icke ens av Dig. Först efter 23 år nåddes målet. Kanske tager det en halv generation, förrän utrikesutskottet blir någorlunda varmt i kläderna. Början förra året var knappast lovande. Samma långsamma tempo är beskärt de fem kardinala förutsättningarna för den internationella rättsordningen. Det gäller, att komma tillbaka med det som en gång »måste ske» och att ej släppa taget. Du har ju själv aningar om, att framtiden till slut skall infria förhoppningarna.

Även tillfälliga uppfammanden saknas icke. Folkförbundets svårigheter ropa icke minst efter en »ny tid». Till och med den enskilda engelska och franska pacifismen har förstått eller anat vad klockan till äventyrs är slagen. Den har satt sig i spetsen för en »Världssamling för fred», en stolt och eggande formulering, som stått sedan gammalt som en eldskrift över mänsklighetens längtan efter fred. Man må dock förstå, att dessa två stora segermakter med sina intressen djupt förankrade i ofredens djupgående orsaker icke kunna vara färdiga med det för dem svåraste av allt — eller självövertvinnelsen. Rörelsens fyra programpunkter klänga sig fast vid deras stora skapelse med lidanden utan tal — segerfreden.

Den första punkten kräver respekterande av fördragsenliga förpliktelser, således även en segerfreds orättvisor och förödmjukelser.

Den andra kräver reduktion och begränsning av rustningarna — ehuru detta visat sig totalt ogörligt med bibehållande av deras förnämligaste orsaker.

Den tredje punkten gäller förekomma krig, genom att organisera kollektiv säkerhet — vilket också visat sig omöjligt av nyssnämnda anledning.

Den fjärde punkten först döljer en aning om ofrånkomligheten av en ny tid, som »avhjälper sådana internationella förhållanden, som äro ägnade att provocera krig». Men även detta måste åstadkommas »inom Nationernas förbunds ram» och medelst »ett effektivt maskineri!»

Med ett sådant program uteslutes sålunda från världssamlingen, de s. k. färgade raserna och även de europeiska minoriteternas krav. Det gäller således nu för pacifismen att, under anslutning till världssamlingens namn, med tålmod utbyta dess fyra programpunkter mot mänsklighetens ovan nämnda fem huvudpunkter för en varaktig fred.

*

Varje litet framsteg mot den internationella rättsordningen får således betraktas som stort. Rubriken i den svenska utrikesbudgeten med en slant till »upplysningsarbetet för freden» har överklagats av fredsmötenas ledare. Folket säger: visst vilja vi ha fred, därom behövs ingen upplysning, och statsmaktens förakt för anslaget är gränslöst. Nu äskar man en rubrik, som inger respekt. Rubriken har av mig föreslagits vid årets riksdag till »upplysningsarbete för den internationella rättsordningens förutsättningar och tillkomst». Den stora upprustningsivern med punkt därefter ställes mot väggen. Allvaret kallar till en aktion samtidigt även för freden.

Statsutskottet avstyrkte enhälligt och någon omröstning för bifall till motionen begärdes icke. Men utrikesutskottets ordförande Undén uttalade, att någon förändring i formuleringen nog behövde äga rum. Och t. f. utrikesministern Westman sade mig enskilt efteråt, att min föreslagna formulering borde vinna avseende i nästa års budget.

Detta var således icke en likgiltig »formsak», såsom Du trott. För första gången har den internationella rättsordningen unnats ett litet synligt tillhåll i den svenska utrikespolitikens formuleringar. Det är visserligen en liten snöboll, vilken dock ibland kan växa till en lavin.

Per aspera ad astra — genom hårda öden mot stjärnorna — var Senecas och andra romares formulering av vägen till ett romerskt världsrike i Europa.

Detta gäller i än högre grad »Världssamlingen för fred» inom alla världsdelar efter vår tids måttstock.

Carl Lindhagen.